

Zasluge in zablode feministične kriminologije

Jasmina Arnež*

Avtorica v prispevku kritično obravnava prispevek feminizma h kriminologiji in pravu, pri čemer izhaja iz domneve, da je feminizem skupaj s postmodernizmom sicer uspešno izzval modernistično izhodišče, a pri tem ni ponudil ustreznega in sebi lastnega nadomestnega temelja zanj. Feministična teorija potrebuje novo podlago, saj niti pomanjkljivi empirični feminizem niti perspektivni ali postmodernistični feminizem niso bistveno izboljšali družbenega položaja žensk. Avtorica opozori tudi, da se feminizem pri tem danes že nekoliko paradokсно zanaša na pravo. Nesmiselnost slednjega želi avtorica prikazati z nekaterimi primeri iz pravne prakse, razloži pa tudi, kako lahko boj za formalno enakopravnost včasih celo utrdi diskriminacijo po spolu. Opirajoč se na kulturni feminizem, avtorica predlaga, naj si feminizem pri prizadevanju za pravičnost in dejansko enakopravnost po spolu raje pomaga z vzbujanjem pozitivnih vrednot medsebojnega spoštovanja in povezanosti. Sklene z ugibanjem o primerni teoretični podlagi, ki bi ji uspelo upravičiti nadaljnjo uveljavljanje na ožjem področju kriminologije in tudi na širšem področju družboslovja. Kot bistveni pomanjkljivosti feminizma pa posebej omeni odsotnost njegove samokritike in odsotnost priznanja žensk tudi kot storilk in ne le žrtev kaznivih dejanj.

Ključne besede: feminizem, kriminologija, pravo, družbeni položaj žensk, diskriminacija po spolu, ženske, storilke, žrtve

UDK: 141.72 : 343.9

1 Uvod

Ob prebiranju literature s področja feministične kriminologije bralec ponekod naleti na vprašanje, ali je feminizem tisti, ki potrebuje kriminologijo, ali v resnici kriminologija bolj krčevito potrebuje feminizem. Na stičišču feministične misli in kriminoloških pravne znanosti se avtorji (roko na srce pa so to večinoma avtorice!) pogosto sprašujejo, katera od obeh »smeri« je bolj odvisna od raziskovalne dejavnosti in kritične presoje druge ter zakaj. Pomembnejši kot sama narava preteklih »posegov« feminizma v pravo in kriminologijo pa se danes zdita vprašanja, kaj je feminizem na teh področjih sploh želel doseči in kaj želi doseči v prihodnosti. Vprašljivo je tudi, ali danes sploh še lahko govorimo o enotni in univerzalni feministični teoriji in če »da«, ali in kako ji bo uspelo upravičiti svoj obstoj na področjih prava in kriminologije. Kar najbolj problematično pa verjetno ostaja preprosto dejstvo, da kljub poplavi del s področja teoretičnega feminizma še vedno ni povsem jasno, kaj točno zastopa ali vsaj želi zastopati.

Čeprav se nam odgovori na navedena vprašanja morda zdijo »kakor na dlani«, njihova poglobljena analiza razkrije,

da pravzaprav porajajo vrsto pomislekov, gotovo pa vsaj oviro pri uspešnem iskanju »ene in edine« feministične teorije, ki bi bila v 21. stoletju lahko najprimernejša »spremljevalka« prava in kriminologije. Nadaljnje neogibno dejstvo, da je *raison d'être* kriminološke znanosti že sam po sebi zamegljen, pa tega poslanstva, če ga že ne oteži, gotovo prav nič ne olajša.¹

¹ Poenostavljeno je kriminologija veda o deviantnih pojavih (kriminologija v širšem smislu) oziroma o kriminaliteti (kriminologija v ožjem smislu). Za dikcijo »kriminaliteta« se v realnosti skriva cela vrsta človekovih odklonskih ravnanj, ki jih kriminologija proučuje in pri tem uporablja bolj ali manj enake raziskovalne metode, čeprav bi ne-sporna raznovrstnost deviantnosti verjetno zahtevala drugačen, morda bolj heterogen pristop. Na žalost teoretična kriminologija z nedvoumnim odgovorom na vprašanje »kakšnega« že vseskozi (lahko le) odlaša. Podobno ugotovitev je omenila tudi britanska feministična kriminologinja Carol Smart. Poudarila je, da kriminologiji do danes še ni uspelo »dekonstruirati kriminalitete«: kriminologija še ni opustila ideje o kriminaliteti kot o enotnem vprašanju, ki zahteva enotno rešitev (Smart, 1995, str. 39). Bistveni prispevek avtoričinega sklepa je v tem, da upravičeno vzbudi dvom o enotnosti predmeta kriminologije kot znanosti (Ali je kriminologija znanost ali ne, je od obravnavanega ločeno vprašanje, razpredanje, o katerem presega vsebino tega prispevka, zato se bo odgovoru nanj avtorica izognila). Smer feministične kriminologije je teoretično težavo v zvezi s predmetom kriminološke znanosti s svojim gibanjem še poglobila, saj si je za poslanstvo zadala spremeniti sam srž *malestream* kriminologije. Izzvala je status in moč maskuliniziranega (in le domnevno »objektivnega«) pravnega pozitivizma ter ga opredelila kot epistemološki problem.

* Jasmina Arnež, univ. dipl. pravnica, sodniška pripravnica na Višjem sodišču, Tavčarjeva 9, 1000 Ljubljana in podiplomska študentka doktorskega bolonjskega programa Kazensko pravo (III. stopnja) na Pravni fakulteti, Poljanski nasip 2, 1000 Ljubljana (jasminaa.arnez@gmail.com).

Kljub upravičeni slutnji, da je feministična misel izgubila tla pod nogami in se skupaj s (postmodernistično) kriminologijo znašla v nekakšnem »teoretičnem vrtincu²«, pa bi bilo krivično zanikati njune neprecenljive znanstvene prispevke. Prav ti dve smeri sta namreč med prvimi uspešno izzvali modernistično držo, da bo s pomočjo (ene) pravilno izbrane teorije (t. i. *master narrative*) mogoče razložiti vse družbene pojave in nam bo ta teorija hkrati dala napotke, kako se nanje odzvati, tudi »pravilnost« naše reakcije pa bo vselej dokazljiva in pregledna.³ Zahvaljujoč omenjenima smerema lahko danes namreč z gotovostjo sklenemo, da take absolutne teorije ni - ali ne obstaja ali pa človeštvo v vsej svoji zgodovini ni bilo dovolj doumljivo, da bi jo uspešno poiskalo.

Po drugi strani lahko feministični in tudi postmodernistični kriminologiji na žalost hkrati očitamo, da do današnjega dne nista ponudili nadomestne teoretične rešitve. Le malo pozitivnega je namreč v izzivanju prevladujoče modernistične misli, če se v vsakdanjem življenju negativni družbeni pojavi, med katere nedvomno sodi tudi kriminaliteta, nadaljujejo. Težava omenjenih vej kriminologije je pravzaprav enaka težavi vseh »abolicionističnih« smeri, ki prav tako nikoli ne predlagajo razumne in stvarne alternativne ureditve, ki bi zamenjala kritizirano. Tako se kljub znanstvenim raziskavam in razpravam o medosebnem nasilju, njegovih pojavnih oblikah, vzrokih zanj in načinih njegovega preprečevanja tudi ta pojav v družbeni realnosti na žalost nadaljuje. Morebiti je zato čas, da se feminizem preneha vrteti v krogu in skuša poiskati nove teoretične in praktične načine obravnavanja in reševanja vprašanj, ki ga zanimajo ter jih tudi proučuje.

V tem prispevku bom najprej predstavila prispevke »ženskega gibanja« k razvoju teorije in prakse na področjih kriminologije in kazenskega prava v zgodovini. Po predstavitvi treh poglavitnih smeri feministične kriminologije bom skušala pokazati, zakaj so bile neuspešne pri iskanju »uvida, vrednot in znanja, ki bi bili lastni feminizmu, in bi lahko učinkovito izzvali obstoječe (moške) mehanizme moči, jih rekonstruirali ter nadomestili z novimi, boljšimi in sebi lastnimi«. ⁴ Opirajoč se na slednje bom poskusila razložiti, kako je zanašanje na pravo, da bo vzpostava

vilo formalno enakopravnost med spoloma, lahko zmotno in v končni posledici celo kontraproduktivno. Za konec pa bom z usmeritvijo pozornosti na vrednote, ki naj bi bile temelj feminizma, poskusila začrtati smer, v katero naj se giblje, da bo nastopal kot legitimen sogovornik v kriminološkopravnem diskurzu.

2 Feminizem in kriminologija

2.1 Prispevek feminizma v kriminologiji⁵

Ker je prispevek feminizma v kriminologiji v strokovni literaturi pogosto zanemarjen ali vsaj premalo poudarjen, je treba najprej omeniti nekaj vidnejših doprinosov »ženskega gibanja« k razvoju te znanosti od začetka šestdesetih let prejšnjega stoletja do danes.

Feminizem je namreč prvi izpostavil vprašanje, zakaj se kriminologija ukvarja samo s proučevanjem moške kriminalitete (Ali ženske niso storilke kaznivih dejanj?). Potem ko je postalo jasno, da so tudi ženske nedvomno storilke kaznivih dejanj, je feministke začelo zanimati, zakaj jih ženske vseeno storijo bistveno manj kot moški⁶ (Ali je taka statistika posledica »kavalirskega« moškega policijskega in pravosodnega dela ali je delinkvenca res pogojena z moškim spolom?) Na podlagi teh razmišljanj so se ženske v kriminologiji nadalje lotile še dveh vprašanj: ali je kriminološke teorije o prestopniškem vedenju sploh mogoče uporabljati za ženske storilke in katera so tista kazniva dejanja, ki jih ženske najpogosteje izvršujejo?⁷ Zaradi opisanih raziskovalnih prizadevanj feminizma lahko torej povsem upravičeno sklenemo, da je imel gotovo pomemben vpliv na kriminološko empirično in praktično delo.

V sedemdesetih letih so se feministke začele opirati na dosežke »ženskih gibanj« iz 19. stoletja, ko so bile za »nežnejši spol« »izborjene« številne temeljne človekove pravice in svoboščine, med drugim volilna pravica, pravica do zasebne lastnine, pravica do kontracepcije itn. Delo feministk iz 19. stoletja so aktivistke v 20. stoletju torej le nadaljevale, in sicer s pra-

Predlagala je, naj se kriminologija, raje kot na vzroke za kriminaliteto in na posamičnega storilca, osredini na patriarhalne nadzorne mehanizme, ki prežijo na obrobne skupine, med drugim in predvsem na ženske. Tako se je feministična kriminologija pravzaprav »odtujila« že drugič in zato danes zaseda neke vrste »marginaliziran položaj«: s proučevanjem deviantnosti se je najprej odmaknila od *mainstream* feminizma, medtem ko se je z drugačno obravnavo problema kriminalitete naposled odmaknila še od *mainstream* kriminologije (Smart, 1995, str. 32).

² V angl. prevodu *theoretical vortex*.

³ Smart, 1995, str. 34.

⁴ Bartlett, 1990, str. 383.

⁵ Pri opisu prispevka t. i. »ženskega gibanja« h kriminologiji v tem podglavju je treba poudariti, da gre za povzetek zgodovine delovanja feminizma v t. i. »zahodnih demokracijah«, predvsem na območju ZDA, Francije in Velike Britanije. Povsod drugod feminizem (vsaj v tej obliki) ni bil tako močno prisoten. Bralca, zainteresiranega za dober opis feminizma na območju nekdanje Jugoslavije in Vzhodne Evrope po »padcu« socialističnega režima, pa bi napotila na delo dr. Renate Salecl *The Spoils of Freedom, Psychoanalysis and Feminism after the Fall of Socialism*.

⁶ V literaturi se za opisano področje zanimanja uporablja angleški izraz *gender ratio question*.

⁷ Kanduč, 1999, str. 287–288.

vnimi reformami družinskega, delovnega in kazenskega prava, ter s tem želele dokončno odpraviti podrejen položaj žensk na vseh področjih družbenega življenja. Šele ko je postopek spreminjanja zakonodaje konec sedemdesetih let stagniral in so ženske ugotovile, da samo s pomočjo prava ni mogoče izkoreniniti zgodovinsko pogojene spolne diskriminacije, so ga začele ocenjevati kritično. Tako so v osemdesetih letih postale dejavne tudi na drugih znanstvenih področjih, predvsem v filozofiji, psihoanalizi, literarni kritiki in politologiji.⁸

Nadalje je treba omeniti tudi feministično ozaveščanje o spolnem in družinskem nasilju. Z opozarjanjem javnosti nanju in spodbujanjem viktimoloških anket, ki naj bi izmerile njun resnični obseg, ter izpostavljanjem posilstev v zakonski zvezi, mitov o posilstvih, »družinskih umorov« itn., je feministično gibanje odločilno prispevalo k postopni preusmeritvi kriminoloških raziskav iz javne v zasebno sfero. Najpomembnejša posledica navedenega obrata pa je bila v tem, da nasilje v zasebni sferi od tedaj naprej ni bilo več tabu.⁹ Poleg tega se je v osemdesetih letih pozornost kriminologov končno premaknila tudi od storilca in njegove potrebe po resocializaciji k žrtvam in njihovim potrebam po (medicinski, psihološki in ekonomski) pomoči.¹⁰

Feminizem pa ni vplival le na empirično kriminologijo, ampak je občutneje posegel tudi v kriminološko teorijo. Pod njegovim vplivom je izraz »spolna vloga« (*gender*) počasi zamenjal izraz »spol« (*sex*).¹¹ Pri tem je treba poudariti, da naj bi

⁸ Bartlett, 1990, str. 1–2.

⁹ Walklate, 1995, str. 67–69.

¹⁰ Omenjeni »obrat« od storilca k žrtvi ima svoje prednosti in svoje slabosti. Prav prevelika usmerjenost feministične kriminologije izključno v viktimologijo pa bi po mnenju avtorice lahko kmalu postala »rakrana« feminizma na tem znanstvenem področju.

¹¹ V slovenskem kriminološkem prostoru se razlike med izrazi »spol« (*sex*) in »spolna vloga« (*gender*) v svoji monografiji *Kriminologija – stranpota vede o stranpotih dotakne dr. Zoran Kanduč*. V poglavju *Feminizem in kriminologija: Zgrešeno ali uspešno srečanje* skuša pokazati, da je pojem *gender* pravzaprav težko posloveniti ne da bi se ujeli v parafraziranje. Nadaljuje, da »razloček med *gender* in *sex* temelji na dualistični (»kartezijanski«) konceptiji človeške »narave«, ki jo sestavljata telo in duševnost (predvsem njena zavestna razsežnost, *consciousness*)« in da »spolne razlikovalne znake, ki imajo »sadež« v telesu (»biologiji«), opiše pojem *sex*, spolne razlikovalne znake, ki imajo »sadež« v psihi (»kulturi« in »družbi«), pa opiše pojem *gender*. Nadaljnji problem take »binarne opozicije med *sex* in *gender*« je v tem, da ostro ločuje biološke in družbenopsihološke vidike »spola« ter posledično »implicira še nadaljnje vprašljive distinkcije.« Kanduč sklene, da bi izraz *gender* še najbolje prevedli z izrazom »spolna vloga«, ki opozarja na normativna pričakovanja v zvezi z moškimi in ženskim videzom in obnašanjem, zlasti na področju spolnih praks (Kanduč, 1999, str. 287–288). Za odgovor na vprašanje, zakaj je ta izraz vseeno daleč od neproblematičnega, in za razjasnitev razlogov za to pa bi zainteresiranega bralca napotila na navedeno delo.

imela omenjena sprememba po mnenju feministk od terminološkega še pomembnejše vidike. Uporaba termina *gender* naj bi namreč pomenila tudi (do)končno simbolično ločitev kriminologije od (Lombrosovega) biološkega determinizma, ki je, med drugim, temeljil tudi na prepričanju, da so »razlike« med moškimi in ženskami predzgodovinske in s tem »naravne«. Vsaj deloma zahvaljujoč feminizmu se danes zavedamo, da so morebitne razlike med moško in žensko »spolno vlogo« prej sociološko in zgodovinsko, torej družbeno, pogojene in se zato lahko spremenijo.

Čeprav je navedena sprememba v percepciji (po vsej verjetnosti) pravilna in zato dobrodošla, pa se lahko hkrati povsem legitimno vprašamo, zakaj so feministke njej navkljub na žalost vseeno spregledale dejstvo, da je, tako Kanduč (1999, str. 287–288), »[nov] pojem spolna vloga koristen le, če ga razumemo v neločljivi povezanosti s socialnim in osebnim življenjem, kot proces nenehne performativne konstrukcije (morda »naturalizirane« z urejenim ponavljanjem vedenjskih vzorcev), v katerem [tudi] telo (*sexed body*) ni statična, nevtralna in preddiskurzivna tabula rasa, marveč »vselej že« vpeto v jezikovne in kulturne strukture.«¹²

¹² Tu se mi zdi ustrezno omeniti, da so tudi nekatere predstavnice feministične teorije omenile problematično naravo spolne ločitve pojmov »spol« (*sex*) in »spolna vloga« (*gender*). Poudarile so, da je pojem *gender* nasproti pojmu *sex* morda sicer res (terminološki) napredek, a po drugi strani (še naprej) omejuje in ukaluplja naše razmišljanje glede vprašanj, povezanih z razlikami (in podobnostmi) med moškimi in ženskami. Judith Butler zelo prepričljivo izzove poenostavljeno mišljenje, da je mogoče družbeno pogojeno »spolno vlogo« obravnavati popolnoma ločeno in neodvisno od biološko pogojenega »spola.« Sprašuje se, zakaj se pri vseh morebitnih spolnih vlogah, ki nam bi morale biti glede na to sklepanje po naravi stvari na voljo, še vedno »samoomejujemo« in se naposled vedno odločimo za moško ali za žensko. Iz tega je razvidno, da telo (*sexed body*) torej vseeno ni le »pasivni medij, ki mu pripišemo kulturne in družbeno pogojene pomene spolnih vlog.« Avtorica gre še dlje in omeni, da naša telesa pred oznako določene spolne vloge pravzaprav sploh ne obstajajo. Po njeno »spol« ni nič drugega kot »predstava oziroma nastop spolne vloge« (*performance of gender*). S tem želi Butlerjeva feministke spodbuditi, da izzovejo koncept t. i. doksične izkušnje (*doxic experience*), ki pomeni, da je družbeno življenje pogojeno s tem, kar je, v slovenskem prevodu »naravno in logično« (*taken-for-granted*). Naše življenjske izkušnje naj bi namreč vedno potrdile tisto, kar zaradi omenjene »naravnosti in logike« doseže stopnjo neke vrste »objektivne resnice.« Butlerjeva takemu razmišljanju doda: Ker bi bilo družbeno življenje brez poenostavitev praktično nemogoče, imamo nekatera dejstva res za »naravna in logična« (npr. da obstajata le dva spola oziroma spolni vlogi). Avtorica pa se pri tem ne ustavi in nadaljuje, da si sicer res ne gre oteževati življenja z dvomom o vsem, vsepovprek in v vsakem trenutku, kar pa hkrati še ne pomeni, da moramo biti »tepci, ki razmišljamo le o stvareh, o katerih nam je dovoljeno razmišljati, in izkusimo le, kar nam je dovoljeno izkusiti.« Če je določeno »dejstvo« problematizirano, se je o njem popolnoma

Teoretična feministična kriminološka smer je podobno kot »splošna« postmodernistična opozorila tudi na to, da je samo jedro družbe in njenih institucij ter prava in drugih znanosti globoko patriarhalno in »moško« ter zato »prežeto« s kontinuiranim razlikovanjem po spolu.¹³ »Moški pogled« pa je, tako feministke, na svoj premeteni način »okužil« tudi vse pore kazenskega prava in kriminologije, zato se je feminizem podal na (neskončno)¹⁴ odpravo za njuno dekontaminacijo.

Za konec tega podpoglavja se zdi ustrezno poudariti, da feministična kriminologija v bistvu ne odpira novih problemskih sklopov, ampak je »bolj perspektiva, ki vabi k vnovičnemu preučevanju že obstoječih paradig, vendar v novi in doslej zvečine zanemarjeni luči, v optiki spolne vloge (*gender*)«.¹⁵ Feminizem se zato stalno nagiba k utopičnemu iskanju novih poti za dekonstrukcijo in rekonceptualizacijo (moškocentričnih) kazenskega prava in kriminologije, da bi končno dosegel njuno prihodnjo »nevtralnost glede na spolne vloge (*gender-blindness*)«.

2.2 Kritična ocena poglobitvenih (preteklih) smeri feministične kriminologije¹⁶

Namen tega podpoglavja je poudariti pretekle dosežke feministične kriminologije in osvetliti, v čem so se njene

---

legitimno spraševati (v tem primeru ima avtorica v mislih vprašanje, ali tudi biološka spola morda nista samo dva in morda nista predzgodovinska ter naravna). Butlerjeva je s tem želela poudariti predvsem, da niti spol niti spolna vloga nista *apriorni* (biološki ali družbeni) stanji, ampak vselej »odprta pojma,« o katerih je vedno dovoljeno razmišljati (Butler, J. (1990). **Gender Trouble**. London, Routledge, cit. po Smart, 1995, str. 105–107).

¹³ Ko gre teoretični feminizem tako daleč, da poleg prava tudi spolnost poudari kot sredstvo oziroma »pripomoček« za nadzorovanje žensk in izvajanje strukturnega nasilja nad njimi, se pogosto nasloni na dela francoskega filozofa Michela Foucaulta.

¹⁴ Izraz »neskončno« avtorica uporablja zato, da bi nakazala svoj dvom o feminističnem političnem in pravnem aktivizmu. Meni, da je velik problem (sodobnega) feminizma ravno v njegovem vztrajanju pri stališču, da je vse »maskulinizirano« in da je mogoče »dekontaminacijo okuženega moškega sveta« doseči le s političnim lobiranjem in pravnimi reformami. Pri tem je feminizem popolnoma pozabil, da bi bilo morda obenem smiselno iskati tudi novo teoretsko podlago za njegovo praktično delovanje. Obstoječa teorija namreč prav tako izvira iz, če v njo verjamemo, t. i. »moške perspektive,« ki jo na vseh preostalih področjih feminizem tako vneto kritizira. S tega stališča bi ga lahko označili kot nedosledno in hinavsko, konformistično ali pa vsaj malce medlo »gibanje«.

¹⁵ Kanduč, 1999, str. 288.

¹⁶ Pri opisu smeri feministične kriminologije avtorica sledi tipologiji »feminističnih znanj«, kot jo je leta 1986 v svojem delu *The Science Question in Feminism* opredelila Sandra Harding, leta 1995 pa povzela Carol Smart (Smart, 1995, 4–12).

posamezne »smeri« izkazale kot nepopolne, ko so se hotele uveljaviti kot reprezentativne za vse ženske. Navedeno naj bo v pomoč pri iskanju odgovora na vprašanje, na kaj naj se (ali raje, na kaj naj se definitivno nikoli več ne) opre feministična kriminologija, da bo upravičila svoj nadaljnji obstoj med družboslovnimi vedami.

2.2.1 Empirični feminizem

Če poenostavimo, je bistvo empiričnega feminizma v tem, da splošnemu družboslovju očita nenehno izključevanje žensk in njihovih interesov iz svojega raziskovalnega in znanstvenega dela: vse, kar se skriva pod skupnim izrazom »znanost«, je po mnenju empiričnih feministk v resnici le »moški pogled na svet«, kar je v znanosti označeno kot »objektivno«, pa ni nič drugega kot zakamuflirani seksizem.¹⁷ Da bi ženske zapolnile posledično nastale vrzeli na kriminološkem znanstvenem področju, bi morale začeti delati lastne raziskave kriminalitete, predvsem pa se osrediniti na raziskovanje delinkvence ženskih storilk. Kljub siceršnji koristnosti novih – ženskih – kriminoloških raziskav pa se je empirični feminizem dejansko pokazal za vse prej kot neproblematičnega.

Prvič, sama (pre)usmeritev empiričnega raziskovalnega dela na ženske brez sočasne spremembe (domnevno moške) kriminološke teoretične podlage in (domnevno moške) metodologije znanstvenega dela namreč ženske zopet postavi v položaj »golega dodatka poglobitvenemu projektu raziskovanja kriminalitete (moških)«.¹⁸

Drugič, »izključno v ženske usmerjeno« raziskovalno delo je ravno tako pristransko in subjektivno kot raziskovalno delo, ki ima za ciljno skupino zgolj moške. Dodaten zadržek se nanaša tudi na neizogibno dejstvo, da se izsledki njegovih raziskav lahko primerjajo le z izsledki že izvedenih (domnevno moških) raziskav, tako da moški po naravi stvari »ostanejo standard, s katerim se primerjajo rezultati novega (feminističnega) raziskovalnega dela«.¹⁹

Nadalje, če si ženske res prizadevajo za enakopravnost, jo bodo prej ali slej morale sprejeti v celoti, tj. na vseh področjih družbenega življenja. Usodnosti in nepovratnosti navedenega se feministične aktivistke na žalost ne zavedajo vedno in popolnoma. Smartova pojav imenuje »enakopravnost s povračilom« oziroma »maščevalna enakopravnost«.²⁰ Opredeli jo kot posledico ženskega prizadevanja za enakopravnost »za vsako

¹⁷ Smart, 1995, str. 40.

¹⁸ Prav tam, str. 41.

¹⁹ Prav tam, str. 42.

²⁰ V angl. prevodu *equality with a vengeance*.

ceno« in poudari, da je tak rigidni feminizem za ženske včasih lahko neuspešen ali celo »kontraproduktiven«²¹: zaradi (trmaste) prizadevanja za »enako obravnavo vsepovprek« so ženske namreč pogosto prisiljene privoliti v oženje svojih pravic oziroma širjenje svojih dolžnosti. Samo po sebi to sicer še ne bi bilo problematično, če bi se ob tem kaj spremenilo tudi za posamezne moške ali v splošni (resnično?) patriarhalno oba-

²¹ Beseda kontraproduktivnost je med narekovaji, ker avtorica dopušča možnost, da bralec za ocenjevanje (ne)produktivnosti ženskega emancipatornega gibanja uporablja drugačna merila, kot jih uporablja sama. Zdi pa se, da je v končni posledici uspešnost posamičnega gibanja za »osvoboditev« katere koli zatirane skupine ljudi povsem legitimno »meriti« z doseženo stopnjo njihovega osebnega zadovoljstva. Betsey Stevenson in Justin Wolfers, ekonomistka in ekonomist iz ameriške univerze v Pensilvaniji, sta sklenila, da so v postfeminističnem svetu moški postali srečnejši od žensk. »Njuna hipoteza je bila, da bi se moralo zaradi objektivnega izboljšanja položaja žensk, denimo, občutnega zvišanja povprečne izobrazbe, boljšega dostopa do služb, višje plače in podobno, povečati njihovo zadovoljstvo. Tudi na svoje presenečenje sta odkrila nasprotno: ugotovila sta, da so se v industrijskih družbah vsega sveta od ZDA in Zahodne Evrope do Avstralije zadovoljstvo z življenjem, sreča in užitek pri opravljanju vsakodnevnih opravil pri ženskah v zadnjih 30 letih zmanjšali« (Mekina, 2009, str. 19). Presenetil pa ju ni le sam padec zadovoljstva, ampak tudi njegova globina – za boljše predstavo: »Izmerjeno povečanje nezadovoljstva med ženskami v zadnjih 30 letih je enako, kot bi bilo povečanje nezadovoljstva, če bi se registrirana brezposelnost zvišala za 8 odstotnih točk. Torej za približno 3 svetovne gospodarske krize«, če upoštevamo, da se je v Sloveniji od »uradnega začetka« recesije registrirana brezposelnost povečala »zgolj« za 2 odstotni točki (Mekina, 2009, str. 19). V osemdesetih letih so nekateri sociologi sicer že pisali o »tragediji emancipacije« z argumentom, da je ta zgolj povečala bremena žensk; ženske naj bi zadnja desetletja res začele prevzemati nove naloge, vendar se hkrati niso rešile starih, tradicionalnih. To je t. i. teorija dvojnega bremena, kot jo poznamo v Sloveniji. Danes pa je vendarle očitno, da je problem še bolj zapleten: »Gospodinje, zaposlene ženske, ženske, ki imajo otroke, ali ženske, ki jih nimajo, ki so poročene, brez partnerja ali ločene – bistvenih razlik naj ne bi bilo. Vse so v zadnjih 30 letih na Zahodu postale nesrečnejše« (Mekina, 2009, str. 22). Stevensonova in Wolfers sta zato sklenila, da je povečanje nezadovoljstva pri ženskah neizpodbitno, »tako splošno in razširjeno, da ga ni mogoče povezati s kakšnim drugim, posameznim pojavom« (npr. le s stopnjo izobrazbe) (Mekina, 2009, str. 22). Očitno je splošno nezadovoljstvo žensk lahko le posledica samega procesa njihove emancipacije. Po mnenju dr. Renate Šribar, samostojne raziskovalke in predavateljice s področja humanistike in družboslovja, gre žensko nezadovoljstvo pripisati dejstvu, da so se pravni okviri in formalni mehanizmi, kar se tiče možnosti žensk, sicer res izboljšali, a so se hkrati povečali t. i. »neformalni« pritiski nanje. Tudi omenjena ameriška ekonomista pa sta predlagala razlago t. i. paradoksa ženske sreče, ki je prav tako skladna z mnenji nekaterih slovenskih sociologinj, in sicer dr. Milice Antić Gaber s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, dr. Mace Jogan s Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani in omenjene raziskovalke dr. Renate Šribar: že na splošno družboslovne raziskave namreč kot pravilo potrjujejo, da visokim pričakovanjem pogosto sledi razočaranje. Tudi »žensko gibanje je nedvomno povečalo ženska pričakovanja

rvani družbeni ureditvi²². Kljub vsemu ta namreč domnevno (p)ostaja (vedno bolj) moška.

Glede vpliva empiričnega feminizma na pravo pa kritiki te smeri zatrjujejo, da sta izboljšanje empirične podlage pravne ureditve ali večja racionalnost pri pravnem odločanju sicer koristna, a gotovo ne moreta seči v samo jedro njegove globoko diskriminatorne teoretične podlage. Osredotočenje na dejansko, raje kot na normativno, se sicer zaradi svoje »oprijemljivosti« morda res zdi bolj smiselno, a hkrati (nevarno) spregleda, da lahko tudi socialna konstrukcija realnosti elegantno »zamaskira« škodljivo normativno ureditev in ne vedno le obratno. Če feministke tudi res vedo, da realnost sama po sebi nikoli ni objektivna, ampak je zgodovinsko pogojeno patriarhalna, kako lahko obenem verjamejo, da bi osredinjene raziskovalnega dela na proučevanje katerega koli vidika resničnosti (pa četudi ženske kriminalitete) lahko pripomoglo k dekonstrukciji njene »moške narave«? Poleg tega pa so »objektivnost«, »nevtralnost«, »znanost« itn. domnevno že sami po sebi družbeno skonstruirani in pomensko odprti pojmi.²³

2.2.2 Perspektivni feminizem

Perspektivni feminizem epistemološko izvira iz izkustva, natančneje iz »ženskega« izkustva, katerega bistvo naj bi bilo v njegovem vztrajnem uporu zoper dolgoletno patriarhalno zatiranje. Iz tega razloga naj bi bila »ženska perspektiva« celovitejša in manj izkrivljena kot »moška«, iz nje pa naj bi naposled izšla popolnejša in jasnejša – torej prava – predstava o družbeni resničnosti.²⁴

»Izkustvo« je namreč iz več razlogov že samo po sebi domnevno sposobno preseči moč in avtoriteto prava ali drugih ved ter ga imajo zato mnogi teoretiki za ustreznega, ko gre za iskanje najprimernejše »znanstvene« podlage.

V prvi vrsti gre pri človeški izkušnji za nekaj resničnega, ker je vselej »neposreden izraz [dejansko obstoječega] dogod-

po padcu žametne zavese in gotovo jih je povečalo bolj, kot so se izpolnila v družbi, zaradi česar naj bi bila verjetnost, da so ženske nad življenjem bolj razočarane, večja. Ženske so se tudi temeljiteje začele zavedati svojega položaja. Prej so se primerjale [le] z ženskami, torej s »svojo« skupino, po novem pa se primerjajo [tudi] z moškimi«. Trenutno sicer kaže, da še v njihovo nesrečo, a naj bi bil ta položaj zgolj prehodni. Po napovedih nekaterih teoretikov je paradoks ženske sreče »normalen« pojav na začetni stopnji odpravljanja diskriminacije po spolu. V tem trenutku pa lahko sklenemo le, da bo čas pokazal svoje.

²² Smart, 1995, str. 42.

²³ Bartlett, 1990, str. 370.

²⁴ Smart, 1995, str. 43.

ka«. Zaradi svoje (navidezne) slučajnosti daje izkušnja tudi prepričljiv vtis, da je popolnoma neodvisna od kakršne koli ideologije in s tem objektivna.²⁵ Nadalje postane še prepričljivejša, kadar se pojavi pri statistično pomembnem številu posameznikov, saj si tako nadene videz splošnosti in univerzalnosti (npr. »to je pojav, do katerega pride pri vseh ženskah«). Kot zadnje pa lahko omenimo, da je izkustvo vedno lahko tudi naknadno razloženo. Tako ga lahko obravnavamo vedno znova in mu pripišemo kakršen koli pomen, kar skupaj z vsem že omenjenim povzroči, da se povprečnemu opazovalcu avtomatično zdi zelo verjetno ter prepričljivo.

Kljub temu, da se prenos perspektivnega feminizma v kriminološko raziskovalno delo zaradi njegove enostavnosti morda na prvi pogled zdi privlačen, pa v feministični kriminologiji ni bil široko sprejet. Nanj so se deloma naslanjali le pri raziskovanju posebnih vrst kaznivih dejanj, in sicer predvsem spolnega in družinskega nasilja, medtem ko na splošno ni bil priljubljen. Razlog za njegovo splošno »nepopularnost« pravzaprav ni nič kaj presenetljiv: glavni namen te feministične misli je bil zaščititi ženske in razkriti njihovo viktimizacijo, opirajoč se zgolj na izpovedi žensk – žrtev kaznivih dejanj – in ob popolnem neupoštevanju moškega vidika. »Ženska izkušnja« ni bila obravnavana kot zgolj *en* morebiten vidik istega dogodka (*skupaj in obenem* z vidiki npr. moškega storilca, policije, očividcev itn.), ampak kot *edina* raziskovanja in upoštevanja vredna različica realnosti.²⁶

Seveda je bila opisana praksa najprej dobrodošla in koristna, saj so bila z njo pri obravnavi kaznivih dejanj prvič v ospredju mnenja žrtev, vendar je tako dobronamerno raziskovalno delo kaj kmalu vzbudilo dvom in ga danes lahko povsem upravičeno označimo kot izrazito pristranskega. Na splošno pa bi tovrstno osredotočenje na posamične primere (ali celo na posamične žrtve kaznivih dejanj) kriminologiji kot vedi dolgoročno preprečilo, da bi se vsestransko in poglobljeno ukvarjala s kriminaliteto na splošno.

Na načelni ravni je bistvena pomanjkljivost perspektivnega feminizma tudi v tem, da (morda nehote) pomaga vzdrževati razdiralni »mi – vi dualizem«.²⁷ Interes žrtev (»nas«) namreč že *apriorno* obravnava kot edini upravičen in vzvišen ter hkrati popolnoma kontrasten interesom vseh preostalih (»njih«). »Njihov« interes pa vedno označi kot vsaj sumljiv, če že ne konspirativen ali celo zloben.²⁸

Poleg tega se perspektivni feminizem v končni posledici izkaže za problematičnega celo za ženske, in sicer za tiste posameznice, ki v družbenem življenju »nastopajo iz več perspektiv« oziroma so v družbeni resničnosti diskriminirane »na več ravneh«. Te se za vse svoje pravice ne morejo boriti iz več vidikov hkrati, ampak so na najrazličnejše načine »prisiljene izbrati« enega, pri čemer morajo druge pustiti ob strani. Da ne bi zapadla v popolno abstraktnost, naj jedro problema ponazorim s preprostim vprašanjem: proti diskriminaciji na podlagi katere osebnosti oziroma s katerega vidika naj se za svojo enakopravnost bori invalidna, homoseksualna črnka? Morda z zornega kota invalidov ali mogoče istospolno usmerjenih? Naj se bori s perspektive rasno diskriminiranih ali raje s »splošnejše« ženske perspektive?

Jasno je torej, da perspektivni feminizem, podobno kot empirični, posredno pripomore k diskriminatornemu razporejanju ljudi v različne »skupine«. Njegovi kritiki zato naposled menijo, da tovrstnih problematičnih tradicionalnih kategorizacij ljudi nikar ne gre sprejeti, ampak bi jih bilo treba izzvati ali pa jih vsaj »združiti« in obravnavati kot komplementarne ter ne več kot ekskluzivne.²⁹ Bistveni razlog za nesprejetje mnenj perspektivnega feminizma kot univerzalnih in reprezentativnih za vse ženske pa je tudi, da teoretski sklepi, ki temeljijo na izkušnjah prizadetih posameznic, zaradi svoje pristranskosti nikoli ne morejo ustrezati merilom t. i. »objektivnega znanstvenega pristopa«.

2.2.3 Postmodernistični feminizem

Ko skušamo izluščiti glavne značilnosti postmodernističnega feminizma, je treba najprej opozoriti, da te smeri nikakor ne smemo obravnavati kot tretje stopnje ali sinteze obeh prej opisanih. Postmodernizem namreč izvira iz političnega aktivizma in ubere povsem drugo pot kot dotedanje feministične smeri, osredini pa se na izzivanje koncepta »sestrstva« (*sisterhood*) in politično-filozofskih težnj marksizma.

Izzivanje prvega je posledica zavedanja, da vse ženske niso »bele, visoko izobražene anglosaksonske in iz srednjega razreda«. ³⁰ Ker v družbeni realnosti torej gotovo ni enotne »ženske izkušnje«, naj tudi feminizem ne zapade v »podjarmljanje različnih subjektivitet eni izbrani, ki bi jo neupravičeno opredelil kot univerzalno«. ³¹

²⁵ Prav tam, str. 44.

²⁶ Prav tam.

²⁷ V angl. prevodu *we/they politics*.

²⁸ Bartlett, 1990, str. 387.

²⁹ West, 1988, str. 210–211.

³⁰ Smart, 1995, str. 45.

³¹ Prav tam.

Z ločitvijo od marksizma, s katerim je feminizem sicer dolgo hodil z roko v roki, pa postmodernistična feministična misel dožene, da vseh značilno ženskih problemov ne gre pripisati ekonomskim neenakostim v družbi, niti jih ni mogoče razložiti s temeljnimi podlagami katere koli druge vseobsegajoče teorije (*master narrative*).

Če torej združimo opisani usmeritvi, lahko sklenemo, da je bistvo feminističnega vidika opisane misli v zavračanju enega in edino pravilnega »ženskega videnja« sveta ter v priznavanju »pluralizma subjektivnih življenjskih izkušenj«. ³² Kot bistvo postmodernističnega vidika pa bi lahko opredelili prizadevanja te smeri za dekonstrukcijo »ene in edine (objektivne) resnice« in tudi prizadevanja za odpravljanje mehanizmov nadzorovanja (vključno s pravom in znanostjo), ki skrbijo za njeno vzdrževanje.

Glavni prispevek postmodernizma k feminizmu je gotovo njegov obrat od posamičnih primerov viktimizacije žensk k opozarjanju na veliko bolj pohujšljivo strukturno nasilje, ki ga nad ženskami izvaja družbena ureditev (in njene institucije) z vsiljevanjem »temeljnih družbenih vrednot«.

Zdi pa se, da sam poziv k dekonstrukciji (patriarhalne) družbene ureditve ni več zadosten. Če želi feminizem res na novo postaviti temelje, mora najprej izbrati ustrezno teoretično podlago, ki mu bo »omogočila konstrukcijo novih feminističnih oziroma nevtralnih pomenov«. ³³ Zdi se, da je napočil čas, ko naj feminizem opusti idejo o goli dekonstrukciji pojmov »znanja«, »resnice«, »pravičnosti« in »objektivnosti« ter si začne prizadevati za smiselno podlago in učinkovite načine za njihovo vnovično konstrukcijo. ³⁴ Poleg tega naj si feministična teorija obenem ne pozabi prizadevati za to, da bo »znanje«, ki ga bo določila za svoj temelj, uporabno ali pa vsaj morebitno uporabno. ³⁵

Po kratki predstavitvi bistvenih pomanjkljivosti dosedanjih teoretičnih usmeritev feministične kriminologije je treba omeniti še tri probleme, zaradi katerih je tudi sodobni feminizem nekako obstal in ne najde več poti nazaj iz slepe ulice. Osvetlitev teh težav naj se uporabi kot pomoč pri iskanju smiselne nove teoretične podlage za feministično kriminologijo.

³² Prav tam.

³³ Smart, 1995, str. 389.

³⁴ Bartlett, 1990, str. 389.

³⁵ Carol Smart (1995, str. 37) se šaljivo opredeli do pojma uporabnost znanja: »Četudi ne vemo, kako uporabiti znanje v sedanjosti, se je vredno naslanjati na takega, ki vsaj poraja upanje, da bo postalo uporabno v prihodnosti. Tudi pretekla vesoljska potovanja so se na posled le izkazala za upravičena, saj imamo zaradi njih danes ponve za cvrtje, pri katerih ne pride do sprijemanja« (prevod J. A.).

3 Problemi feministične kriminologije

3.1 Paradoksnost feminističnega zanašanja na pravo

Glede na to, da je imel postmodernistični feminizem pomembno vlogo pri razkritju, da je pravo pravzaprav le eden od družbenih mehanizmov, ki so v ozadju t. i. »tehnologije spolnih vlog«, ki odločilno prispevajo k diskriminaciji po spolu, se lahko upravičeno vprašamo, zakaj ženske še vedno zaupajo njegovim temeljnim načelom. Odgovor na navedeno vprašanje je delno v tem, da ljudje pravo na nezavedni ravni sprejemajo kot »glasnika resnice«, zato mu je skozi zgodovino uspelo ohraniti avtoriteto kljub številnim spodrsrljajem. ³⁶

V nadaljevanju bom na primerih skušala prikazati, da je in zakaj je pravo lahko »dvorezen meč«, ko gre za vprašanje njegovega prispevka k ženski emancipaciji.

Pred tem pa je treba še omeniti, da naj bi bila v svetu večina pravnih teoretikov in pravnih praktikov moškega spola, zato sta tudi pravna teorija in vsaka posamična ter konkretna pravna odločitev po naravi stvari lahko samo moškocentrični, čeprav se razglašata za nevtralni in »zdravorazumski«. Prav »zdravorazumski« koncept »naravnih razlik« med moškimi in ženskami je tisti, ki je sploh pripeljal do pojmov »moškosti« (*masculinity*) in »ženskosti« (*femininity*) ter s tem odločilno prispeval k njuni grobi ločitvi. Ravno zato je še toliko težje razumeti, zakaj skuša feminizem dekonstruirati družbeno pogojene predsodke,

³⁶ Pri razlagi moči prava se Carol Smart (1995, str. 70–78) naslanja na dela francoskega filozofa Michela Foucaulta, v katerih se je med drugim ukvarjal tudi z razmerjem med močjo in znanostjo. Na tej podlagi Smartova sklene, da moč prava v prvi vrsti izvira iz dejstva, da gre za znanost, ki se vseskozi razglašata za »glasnico resnice«. Ponavljajoče se poudarjanje navedenega v zgodovini je pravo domnevno »omogočilo«, da je zasedlo visoko mesto na »hierarhični lestvici znanosti«. Ker živimo v družbi, v kateri je resnica (domnevno!) visoka vrednota, pravo pa zatrjuje, da je njen nosilec, ima ta znanost močan položaj, hkrati pa ima v rokah tudi številne mehanizme za izvajanje uzurpirane moči. Eden med njimi je presumpcija, da pravno besedilo nujno sporoča nekaj resničnega, objektivnega in racionalnega ter je zato edina pravilna razlaga družbene resničnosti. Poleg tega pravo uspe ohraniti avtoriteto tudi zato, ker se ljudje pri reševanju vsakodnevnih življenjskih težav vedno pogosteje obračajo nanj. Tako se vsaka dejanska težava spremeni v pravni problem, kar pa ima tudi dolgoročne posledice za sam koncept resnice: potem ko so pravni strokovnjaki v konkretnem primeru iz življenjske okoliščine »izluščili« pravno pomembna dejstva, odmislili »nepomembne podrobnosti« in preostanek »prevedli« v pravni jezik, postane pravna opredelitev problema (npr. subsumpcija določenega človekovega ravnanja pod zakonski dejanski stan inkriminacije v posebnem delu kazenskega zakonika) edina veljavna »različica« realnosti.

diskriminatorna razlikovanja in spolne vloge ravno z orodjem, s pomočjo katerega so ti nastali. Glede na njegova dognanja je namreč pravo kvečjemu glasnik izključno »moške resnice« in s tem hkrati sredstvo, ki »utiša« ženske (ki pridejo z njim v stik) in tudi feministke (ki ga izzovejo).³⁷ Pri tem pa žensko podrejenost povzroči in mu jo uspe ohranjati na več načinov, ki bodo na kratko opisani v nadaljevanju prispevka.

3.1.1 Težave v pravni praksi

Najprej je seveda treba priznati, da pravo t. i. »ženskih gibanj« v zgodovini le ni vedno samo oviralo, temveč je sprva prispevalo k oblikovanju in uresničevanju načela enakopravnosti po spolu na najrazličnejših področjih. Šele sčasoma je postalo jasno, da lahko pravne reforme postanejo samoomejujoče, saj dopuščajo spremembe le do neke točke. Praviloma se hitro sprevržejo v svoje nasprotje in dolgoročno celo okrepijo razlikovanje glede na spol.

Eden od razlogov, zaradi katerih lahko v pravni praksi pride do neenakega obravnavanja moških in žensk, je vezanost sodišč oziroma sodnikov na prejšnje sodne odločitve³⁸, saj so praviloma androcentrične in je *status quo* tako nujno določen v korist moških.

Tudi če pozneje slučajno pride do spremembe precedensa v korist žensk, utegne kmalu nastopiti druga težava, in sicer t. i. problem kratkoročnih ciljev nasproti dolgoročnim. Če ženskam na določenem področju (npr. na delovnem mestu ali pri obravnavi v pravosodju) uspe doseči pravno spremembo v svojo korist, se bo od tedaj naprej od njih praviloma pričakovalo, da se bodo na tem področju primerjale tudi z moškimi in ne več samo med seboj, torej v »svoji referenčni skupini«. Gre za že omenjeni pojav »maščevalne enakopravnosti« oziroma »enakopravnosti s povračilom«: od tega trenutka dalje bi bila kakršna koli pozitivna diskriminacija žensk označena kot njihovo neupravičeno privilegiranje.

V podobni zagati se ženske na pravnem področju nemalekkrat znajdejo tudi, ko se jim neka doktrina na prvi pogled zazdi zrela za pravno reformo, a v resnici (še) ni tako: pogosto se dobronamerna pravna sprememba v prihodnosti namreč »obrne proti« ženskam samim.³⁹ Iz tega izhaja, da pravo dol-

goročno ne prinese vedno napredka, ampak lahko celo »pomaga ohranjati pri življenju« stereotipe o ženskah in s tem v končni posledici omejuje njihove priložnosti.

V pravni praksi ženske včasih naletijo še na eno težavo: pravo lahko namreč povzroči tudi trenja med ožjimi interesi posamične ženske (stranke, obdolženke ali priče v sodnem postopku) in širšim interesom žensk kot skupine. Na primer »sindrom pretepeane ženske«⁴⁰ je v konkretnem primeru umora moškega partnerja sicer lahko sestavni del storilnine obrambe, a po drugi strani obdolženko kot predstavnico ženskega spola prikaže kot žrtev in poudari njeno nemoč nasproti moškemu. Sodna odločitev, pri kateri bi sodišče ta »sindrom« pri posamični obsojenki upoštevalo kot olajševalno okoliščino v okviru izrekanja kazenske sankcije torej posredno potrди, da je ženskam zaradi njihove domnevne šibkosti »moškocentrični« sistem »pripravljen pogledati skozi prste«.⁴¹

Ne nazadnje je praksa za ženske včasih problematična tudi zato, ker v pravu kot tehtni navadno obveljajo le racionalni in koherentni argumenti. Taka na prvi pogled sicer povsem korektna praksa pa je v resnici nedosledna: znano je, da je tisto, kar v družbi velja za racionalno in koherentno, vedno v interesu »nosilcev moči.« Ker so bili malodane v vsej zgodovini poglavitni nosilci moči moški, so v pravni praksi emocionalni ali kontradiktorni⁴² argumenti, ki so domnevno bližje ženskemu svetu, po navadi zavrnjeni kot neutemeljeni. Družbeno pogojene pomene, ki so pripisani pojmom »racionalnosti«, »koherentnosti«, »emocionalnosti«, »kontradiktornosti« idr. je namreč težko izkoreniniti čez noč.

3.1.2 »Problem pravic« in pravna konstrukcija spolnih vlog

Glede na strokovno literaturo je ženskam na pravnem področju težje tudi, ko gre za razreševanje kolizij med nekaterimi

---

prekinitve nosečnosti, in sicer v okviru njihove ustavne pravice do zasebnosti. Paradokсно pa je bila čez mnoga leta ravno pravica do zasebnosti tisti temelj, na katerega so se oprli zagovorniki stališča, da sta zloraba in nasilje v družini zasebni zadevi ter sta zato zunaj dometa prava (Bartlett, Kennedy, 1991, str. 3). Vidimo, da je pravna doktrina, ki je ženskam na enem področju prinesla napredek, na drugem podpirala njihovo nadaljnje zatiranje.

⁴⁰ V angl. prevodu *battered woman's syndrome*.

⁴¹ Mnoge na videz zelo liberalne sodne odločitve ali pravne rešitve v resnici prav tako diskriminirajo ženske ali jih »pasivizirajo.« Smartova v že večkrat omenjenem delu na številnih mestih razlaga, kako so socialna vloga prostitutke in vloga »dobre matere« ter institut družine pravzaprav pravno skonstruirani in se vsi po vrsti uporabljajo za diskriminacijo žensk kot skupine oziroma vzdrževanje patriarhalnega družbenega reda. Nadalje avtorica razkrije, da se v enak namen presenetljivo uporabljajo tudi nekateri na videz zelo liberalni zakoni, npr. zakoni, ki legalizirajo bordele.

³⁷ Smart, 1995, str. 71.

³⁸ Ta težava je sicer po naravi stvari gotovo bolj izrazita v anglosaksonskem pravnem prostoru, v določeni meri pa je sigurno prisotna tudi v kontinentalnem pravem sistemu.

³⁹ Primer omenjenega problema je npr. »gibanje za pravico do umetne prekinitve nosečnosti« (*abortion rights movement*) v ZDA. Leta 1973 je bila v Ameriki ženskam priznana pravica do umetne

temeljnimi človekovimi pravicami. Predvsem kar se tiče trka med pravico do osebne svobodne in zasebnosti ter pravico do varnosti, postaja vedno jasneje, da bodo ženske kot skupina morale »izbrati« tisto, ki jo bodo dolgoročno ocenile kot dragocenejšo. Zagotavljanje varnosti omejuje osebno svobodo in zasebnost ter nasprotno. »Posameznik je [namreč] lahko v enaki meri ogrožen tako s tem, da ga državi ne uspe zadovoljivo zaščititi, kot tudi, če ga pod pretvezo zaščite drugih v preveliki meri omeji v njegovi osebni svobodi.«⁴³

»Problem pravic« je pri ženskah najočitnejši pri njihovi spolnosti: po eni strani je ženska svoboda pri izražanju spolnih želja in ugodnosti omejena z moralističnimi družbenimi predstavami o njihovem pričakovanem vedenju ter ravnanju, po drugi strani pa ista družba moškim hkrati dopušča, da pod pretvezo »spolne avtonomije« nad ženskami še vedno (pre-)pogosto izvajajo (tako ali drugačno, fizično ali verbalno) spolno nasilje.⁴⁴

V spolnosti se ženske torej znajdejo v brezizhodnem položaju, saj se zdi, da jim nikakor ne uspe najti ravnotežja med pravico do osebne svobode in zasebnosti (ki bi se izražala s popolnoma svobodnim odločanjem in udejanjanjem njihovih spolnih praks) in pravico do varnosti (ki bi se izražala z njihovo zaščito pred nekonsenzualnimi moškimi spolnimi napadi vseh vrst): bolj kot se ženske osvobodijo konservativnih družbeno pogojenih vzorcev (zaželenega vzdržnega in zadržanega) spolnega izražanja, za bolj upravičene ima patriarhalna družba nekonsenzualne moške posege v njihovo spolnost in intimo ter nasprotno – več zaščite pred moškim nasiljem kot bo patriarhalna družba zagotovila ženskam, bolj legitimno se ji bo zdelo omejiti njihovo spolno avtonomijo.

Ženske naj zato raje kot na razreševanje »problema (abstraktnih) pravic« svoja prizadevanja usmerijo v dolgoročnejši utopični cilj – t.j. v iskanje načinov, kako doseči spremembe (nazadnjaškega) družbenega koncepta morale.⁴⁵ Z neskonč-

nimi razglabljanji o problemih formalne enakopravnosti in diskriminacije po spolu lahko feminizem včasih celo prispeva k vzdrževanju nesmiselne (in umetno ustvarjene) delitve »spolnih vlog« na moške in ženske, saj s tem stalno poudarja, da dejansko obstajata dva povsem nasprotujoča si pola, pri čemer je enega preprosto »treba izbrati« in se zavzemati le za njegove pravice.

Tudi po mnenju številnih teoretikov⁴⁶ namreč sploh ni tako pomembno, ali pravo (oziroma bolje rečeno sodišča) moške in ženske obravnava(jo) enako ali različno, ampak se je pomembneje zavedati načina, s katerim je pravo v zgodovini uspelo skonstruirati nekatere »družbene vloge žensk«.⁴⁷ Ni namreč res, da so te predzgodovinske in izvedene iz resničnosti ter z besedami le poimenovane in pozneje pravno urejene, ampak je nasprotno. (Tudi po zaslugi feminizma) je danes namreč vedno jasneje, da družbene ali spolne vloge v resnici sploh ne obstajajo in se v našo zavest pravzaprav »prikradejo« šele z besedami in pravnimi instituti. Namesto da si sedanje generacije belijo glavo s sprejemanjem zakonov, ki bi nekoč pomagali vzpostaviti enakopravnost po spolu, naj pri mlajši generaciji morda raje vzbujajo zavest o opisani škodljivi socialni konstrukciji družbenih vlog, ženskih in seveda tudi moških.

3.2 Potreba po »prevrednotenju feminističnih vrednot«?

Opisani načini, na katere uspe pravo vzbuditi prepričanje o ženskah kot tistih, ki so, »kar moški niso«, so seveda le vrh ledene gore, poleg tega pa družbena percepcija »moških kot merila« tudi ni njihova edina posledica. Po opisanih poteh pravo namreč pripelje tudi do umetnega pripisovanja pojmov diametralno nasprotnih pomenov moškemu spolu na eni in ženskemu spolu na drugi strani. Delitev moško/žensko se v družbeni zavesti in zavesti posameznikov posledično povezuje z nadaljnjimi delitvami na patriarhalno/feministično, dobro/slabo, racionalno/emocionalno, objektivno/subjektivno, aktivno/pasivno, resnica/laž idr.⁴⁸

⁴² Izraz »kontradiktornost argumenta« se nanaša na že omenjene okoliščine, ko so ljudje diskriminirani na več ravneh in so za zaščito svojih pravic na vsaki posamični ravni primorani navajati druge argumente. Npr. črna ženska se je prisiljena prilagoditi zahtevam rigidnega pravnega reda tako, da se poskusi zaščititi pred rasno diskriminacijo ali pred diskriminacijo po spolu. Če bi se namreč želela zaščititi pred obema hkrati, bi lahko nevede navajala izključujoče se argumente (oziroma argumente, ki bi ji bili na eni ravni v korist, na drugi pa v škodo). Tako se je prisiljena pred vsako obliko diskriminacije zaščititi posebej, čeprav je v realnosti dejansko zatirana na podlagi vseh navedenih osebnih okoliščin hkrati.

⁴³ Olsen, 1984, str. 305.

⁴⁴ Prav tam, str. 310.

⁴⁵ Prav tam, str. 311.

⁴⁶ Friedrich Engels je trdil, da so pravne neenakosti vedno izraz družbenih in sklenil, da pravo zato nikoli ne more razrešiti katere koli oblike družbeno pogojenega zatiranja. Po njegovem mnenju formalna enakost ne more nikakor odpraviti razredne neenakosti ali patriarhalnih odnosov v družbi, »enakost na papirju« pa le težko prevlada nad neenakostmi, ki so bile zasejane z nepravilnimi socialnimi in ekonomskimi izhodiščnimi pogoji (Engels, F. (1972). *The Origin of Family, Private Property and the State*. New York, Pathfinder Press. cit. po Smart, 1995, str. 138–139).

⁴⁷ Med drugim npr. vlogo matere, hčere, žene in ločenke (prav tam, str. 80).

⁴⁸ Prav tam, str. 82–83.

Navedene delitve v človekovi zavesti privedejo do prepričanja, da so usodna in za legitimno različno obravnavo moških in žensk vzročna (biološka) nasprotja med spoloma. Prepričanje o »naravnosti« neskladja med lastnostmi moških in žensk pa povzroči tudi, da »močnejši« in »šibkejši« spol povezujemo z različnimi »vrednotami«, pri čemer se tiste s splošno negativno konotacijo (ki je prav tako družbeno skonstruirana!) navadno pripisujejo ženskam. Samoumevnost opisanega je razvidna že iz povsem preprostega primera uporabe besed »močnejši« in »šibkejši« v prejšnjem stavku, za posledico pa ima, da je kakršni koli odmik ženske ali moškega od kulturno pogojenih »vrednot« enega in drugega spola obravnavan kot najmanj nenaraven, pogosto pa kot devianten ali celo delinkventen.⁴⁹

⁴⁹ V feministični literaturi sta problematika družbene konstrukcije »spolnih vlog« in problematika njihovega povezovanja z različnimi »vrednotami« pogosto krivično predstavljeni povsem enostransko, tj. le z »ženskega vidika«. Dejstvo je namreč, da se enako kot ženske z iracionalnostjo in »nežnostjo« (*being sensitive*), moške povezuje z racionalnostjo in »močjo« (*being tough*). Resnično ne moremo zanikati, da je patriarhalna družba s pomočjo prava, lingvistike idr. ter z delovanjem njenih institucij skonstruirala koncept »ženskosti«. Res je tudi, da so v družbi ženske, vključene v dejavnosti in poklice, ki so »rezervirani« za moške, (pre)pogosto označene kot odklonske. Na žalost pa le redke feministične avtorice ob tem priznajo, da je tudi moška »spolna vloga« kulturno pogojena in da je pravzaprav zgolj zrcalna slika ženske. Vprašanje je namreč, kako se v družbi počuti moški, ki si iskreno želi prevzeti družbeno vlogo, drugačno od vloge »družinskega hranilca« (*breadwinner*), ali moški, ki se obnaša na način, ki ne izraža tipično »maščične države« (Walklate, 1995, str. 173 in 177). Ni si težko predstavljati npr. nelagodja dečka, ki se bolj kot za avtomobile in orodje zanima za nakit in kozmetiko, ali stiske odraslega moškega, ki bi, raje kot da bi se vključil v tekmovalni delovni postopek, ostal doma in opravljal gospodinjska dela. Collier v svojem delu *Maculinites, Cime and Criminology* omenjeno problematiko poimenuje »heteroseksualizacija procesa oblikovanja pravega moškega«. (*heterosexualisation of the process of becoming a straight man*): »Tisti moški, ki jim ne uspe uloviti ravnotežja med nevarnostjo in konformnostjo, in ki se ne obnašajo kot »pravi moški«, se v družbi neizogibno srečajo z očitki hetero-maskulinizirane kulture, in sicer, da so »mamini sinki« (*mama's boy*), »pedri« (*fag, queer*) ali »pičke« (*pussy*).« (Collier, 1998, s. 170). Nadalje so moški, ki si izberejo družbeno vlogo zunaj »heteroseksualne družinske matrice« (*familial heterosexual matrix*) v družbi tudi stigmatizirani ali, tako Collier, sistematično seksualizirani (*systematically sexualized*) kot npr. »promiskuitetni homoseksualci« ali »nevestni očetje, ki se izogibajo starševskim odgovornostim« (prav tam, str. 132). Kulturno skonstruirani »družinski človek« je torej vloga, ki v družbi uživa veliko zaupanja in razpolaga z obsežnim socialnim kapitalom, od koder tudi taka (po vsej verjetnosti v glavnem neiskrena) »pripravljenost« moških, da jo prevzamejo. Prevzemanje vloge »družinskega človeka« (podobno kot pri ženskah nastopanje v vlogi »požrtvovalne matere«) moškega torej štiti pred stigmo, da »ni toliko moškega, kot bi moral biti« (podobno kot ženske po vsej verjetnosti v mnogih primerih neiskrena materinska drža štiti pred stigmo, da so neodgovorne in slabe ženske). Iz navedenega je razvidno, da npr. homo

Na zdrav način je z družbeno pogojeno negativno konotacijo »ženskih vrednot« obračunal t. i. kulturni feminizem, znan tudi kot »uradna zgodba oziroma verzija« feminizma. Poenostavljeno, ta feministična smer »ženskih vrednot« ni napadala ali se pred njimi branila, se jim upirala ali se o njih spraševala, ampak jih je priznala, vzela v zakup ter jih celo slavila.⁵⁰

Poznejše radikalnejše feministične smeri so kulturnemu feminizmu očitale, da je proizvod šovinistične patriarhalne družbe, saj naj bi z opevanjem »ženskih vrednot« intimnosti, vzgoje, nege, nežnosti itn. poudarjal njihovo šibkost, nemoč in podrejenost.⁵¹ Če problematiko pogledamo pogloblje, lahko hitro ugotovimo, da je navedeni očitek v celoti neutemeljen, saj je razlika med patriarhalno držo in izhodiščem kulturnega feminizma že v osnovi bistvena: medtem ko »moškocentrična« logika »tipično ženske lastnosti ali (če hočemo) vredno-

seksualec ni dojet kot »pravi moški«, povsem enako kot prostitutka ni dojeta kot »prava ženska«. (prav tam, str. 151). Feminizem je zato plehek, ko v izraze »moškocentričnost«, patriarhalnost ali »maskuliniziranost« poenostavljeno postavi vse moške. V resnici je namreč le t. i. normativna moškost (*normative masculinity*) tista, ki je v družbi precenjena in diskriminatorna, vendar je pri tem v enaki meri problematična za ženske in za posamične moške, ki z njo ne »pihajo v isti rog«. (Walklate, 1995, str. 173).

⁵⁰ Za moške naj bi bilo značilno, da sebe kot individuum vedno (tako epistemološko kot moralno) postavljajo pred skupnost, medtem ko naj bi bilo pri ženskah ravno nasprotno. Subjektiviteto in eksistenco ženske osmišlja materialna in psihološka povezanost s sočlovekom, pri moškem pa je smisel obstoja v materialni in psihološki ločenosti oziroma samozadostnosti. Kulturni feminizem črpa iz teoretičnega ozadja, da so samo ženske kot (morebitne oziroma potencialne) matere po naravi stvari lahko navezovalne figure (*primary caretakers*) za novorojenčke oziroma majhne otroke. Ženske naj bi zato bolj kot moški gojile vrednoto intimnosti in naj bi empatično vzgajale ter skrbele za tistega, s katerim se čutijo povezane. Tudi če ženska v resnici nikoli ne donosi otroka, pa naj bi ji njena naravna zmožnost za nosečnost pomagala razviti splošne empatične osebnostne značilnosti, in sicer tudi do ljudi, drugih kot je njen (morebitni) otrok. Ravno v zmožnosti za nosečnost in iz nje izhajajočih empatičnih občutkov pa naj bi bila tudi bistvena (naravna) razlika med ženskim in moškim spolom (West, 1988, str. 207–208). Drugače pa se do omenjenega opredeli npr. Roys (1997, str. 55), ki meni, da je navezovalna figura matere v zgodnjem otroštvu nadomestljiva s katero koli nadomestno figuro, ki pri otroku (tedaj še novorojenčku) vzbuja zadosten občutek varnosti. Na tej podlagi lahko sklepamo, da je nadomestna figura lahko tudi materin partner (biološki oče ali očim) ali celo druge osebe, če so le iskreno čustveno povezane z otrokom. Podoben in prepričljiv je tudi argument zagovornikov t. i. socialnega starševstva: za otroka lahko enako zadovoljivo skrbita heteroseksualni in homoseksualni par, in sicer ne glede na to, da je slednji naravno nezmožen za prokreacijo. Bistvo dobre in varne vzgoje naj bi bilo v avtentičnih starševskih čustvih in želji po otroku.

⁵¹ West, 1988, str. 213.

te« le prepozna in jih označi kot njihove šibkosti, pa kulturni feminizem ženskimi značilnostim »spremeni predznak« ter jih opredeli kot njihove »značajske prednosti«, ki naj se jih ženske ne sramujejo, ampak naj jih čim boljše »izkoristijo«. ⁵²

Čeprav na prvi pogled neopazno, je patriarhalnost družbe, prej kot z domnevno preživeto držo kulturnega feminizma, potrjena z danes aktualnim prizadevanjem za (precenjeni) vrednoti avtonomije in formalne enakopravnosti po spolu. To prizadevanje namreč ženske na vsakem koraku opomni, da si morajo omenjeni vrednoti še izboriti. Nadalje jim pri tem dopušča zgolj dve možnosti, ki v končni posledici neizogibno pripeljeta do afirmacije patriarhalnosti: ženske se lahko »vdajo« in priznajo, da zaradi svoje »šibke empatične in nežne narave« ne dosegajo »moških standardov« življenja in dela, zato privolijo v nižje (glede dolžnosti in glede pravic), lahko pa si izborijo enakopravnost po spolu, ampak »s povračilom«, saj od tedaj naprej zanje na vseh področjih družbenega življenja odpade kakršna koli pozitivna diskriminacija. V obeh primerih se njihovo ravnanje ocenjuje glede na izhodišče, ki je izključno moško, neodvisno od njihove odločitve pa to izhodišče moško tudi ostane.

4 Sklepne ugotovitve

Če je cilj feminizma res vzpostavitev pravičnosti in dejanske enakopravnosti, ko gre za obravnavo moških in žensk, naj se raje kot na vrednoti formalne enakopravnosti in avtonomije osredini na vzbujanje vrednot medsebojnega spoštovanja in povezanosti med spoloma.

Danes naj si v pravu in v političnem ter nevladnem aktivizmu ne bi več za vsako ceno prizadevali za enakopravnost,

⁵² Povedano poenostavljeno, kulturni feminizem si prizadeva za to, da se ženske nekaterih svojih »tipično ženskih« lastnosti ne bi več sramovale, saj je negativna konotacija njihove »šibke narave« domnevno umetno ustvarjena. Navedeno težnjo po spreminjanju »predznaka« ženskih značilnosti lahko ponazorimo na primeru intimnosti: »intimnost [tako kulturni feminizem] naj ne bo več obravnavana kot način, po katerem *ravnajo ženske*, pač pa kot način, po katerem *bi morali ravnati vsi ljudje*. Intimnost naj postane *obča vrednota* in naj ne bo več le *vodilo posameznika*. Intimnost naj postane *del morale* in naj ne bo samo *navada*.« (Poudarila J. A.) Kulturnega feminizma zato ne gre razumeti kot afirmacije patriarhalne drže, ampak kot poskus utemeljitve, da bi bil tudi »ženski pogled na svet« morda ustrezen. Primernost »ženskega izhodišča« omenjena smer utemeljuje z dejstvom, da »ženska nagnjenost k skrbi za sočloveka vodi k vzpostavitvi socialnih vezi in razmerij. Drugače kot moški, katerih ravnanje poteka po principih avtonomije, je pri ženskah vselej čutiti povezovalni občutek odgovornosti do drugega«. Navedeno pa je lahko za družbeno sožitje le pozitivno (prav tam, str. 209–210).

ampak naj bi raje spodbujali spoštovanje razlik. Ni razloga, da temu ne bi sledili tudi pri obravnavi (očitnih) razlik med spoloma. Pri slednjem seveda nikakor ne gre za zanikanje ali minimiziranje obstoječe diskriminacije po spolu, ampak za apel na »žensko gibanje«, naj raje začne resneje razmišljati o pomenu in vsebini dejanske enakopravnosti ter naj se hkrati ne zadovolji več samo z opozarjanjem na nepravilnosti, lobiranjem in doseganjem zapisov o formalni enakopravnosti po spolu v nacionalne in mednarodnopravne akte.

Ženske in moški moramo biti enakopravni nosilci temeljnih človekovih pravic in svoboščin, kar pa še ne pomeni, da smo enaki tudi v vseh preostalih lastnostih. Kot svobodni posamezniki moramo biti pri svojem odločanju seveda avtonomni, a se je v zasebni in javni sferi bolj smiselno povezovati in iskati konsenz. Pri poskusu preprečevanja diskriminacije po spolu naj feminizem moških ne nagovarja z nasprotnega brega, feministična kriminologija pa naj vsakega moškega že *a priori* ne stigmatizira kot potencialnega posiljevalca ali družinskega nasilneža.

Ravno s tem bi med drugim lahko feminizem in feministična kriminologija prispevala k dejanski enakopravnosti po spolu, s čimer pa bi feminizem tudi upravičil ali na novo osmisлил potrebo po njegovi prisotnosti v kriminologiji in pravu, pa tudi širše – v družboslovju.

Za doseganje slednjega bi bili v prvi vrsti potrebni konstruktiven uvid feminizma v njegove pretekle napake in njegova samokritičnost ter odkrito prepoznavanje žensk tudi kot storilk (in ne le žrtev) medosebnega nasilja v feministični kriminologiji. Dejstvo, da se feministična gibanja danes v svojem raziskovalnem delu še vedno ne dotaknejo medosebnega nasilja ženskih storilk, daje vtis, da ga želijo prikriti kot »najbolje obvarovano žensko skrivnost.« ⁵³ Dokler pa ženske svojega nasilja niso pripravljene odkrito priznati ali se z njim vsaj spoprijeti, pa tudi niso povsem legitimne sogovornice pri razpravah o enakopravnosti ali diskriminaciji po spolu. Obravnave obeh omenjenih problemskih sklopov in pa iskanja morebitne nove, bolj splošno humanistično obarvane teoretične podlage feminizma in feministične kriminologije, pa se bo zaradi prostorskih omejitev avtorica žal morala lotiti drugje.

⁵³ V angl. prevodu *women's best kept secret*.

Literatura

1. Bartlett, K. T. (1990). *Feminist Legal Methods*. V: Bartlett, K. T.; Kennedy, R., eds.: **Feminist Legal Theory (Readings in Law and Gender)**, Boulder, San Francisco, Oxford, Westview Press, str. 370–403.
2. Butler, J. (1990). **Gender Trouble**. London, Routledge.
3. Collier, R. (1998). **Maculinites, Crime and Criminology**. London, Thousand Oaks, New Delhi, SAGE Publications.
4. Engels, F. (1972). **The Origin of the Family, Private Property and the State**. New York, Pathfinder Press.
5. Harding, S. (1986). **The Science Question in Feminism**. Milton Keynes, Open University Press.
6. Kanduč, Z. (1999). **Kriminologija – Stranpoti vede o stranpoteh**. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
7. Mekina, B. (2009). Ženski paradoks: vse bolj izobražene, vse bolj emancipirane, vse bolj finančno vplivne. A zakaj potem tako nesrečne? **Mladina**, 40: str. 18–22.
8. Olsen, F. (1984). *Statutory Rape: A Feminist Critique of Rights Analysis*. Bartlett, K. T.; Kennedy, R., eds.: **Feminist Legal Theory (Readings in Law and Gender)**, Boulder, San Francisco, Oxford, Westview Press, str. 305–317.
9. Roys, D. T. (1997). Empirical and Theoretical Considerations of Empathy in Sexual Offenders. **International Journal Of Offender Therapy And Comparative Criminology**, 41/1: str. 53–64.
10. Salecl, R. (1994). **The Spoils of Freedom, Psychoanalysis and Feminism after the Fall of Socialism**. London, New York, Routledge.
11. Smart, C. (1995). **Law, Crime and Sexuality (Essays in Feminism)**. London, Thousand Oaks, New Delhi, SAGE Publications.
12. Walklate, S. (1995). **Gender and Crime (An Introduction)**. London, New York, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore, Madrid, Mexico city, Munich, Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf.
13. West, R. (1988). *Jurisprudence and Gender*. Bartlett, K. T.; Kennedy, R., eds.: **Feminist Legal Theory (Readings in Law and Gender)**, Bou

Merits and delusions of feminist criminology

Jasmina Arnež, LL.B., Magistrate Trainee at Superior Court, Tavčarjeva 9, 1000 Ljubljana; Student of Bologna Doctoral Study Programme in Criminal Law at the Faculty of Law, Poljanski nasip 2, 1000 Ljubljana (jasminaa.arnez@gmail.com).

The author deals critically with the contribution of feminism to criminology and law, starting from the presumption that feminism, together with postmodernism, has successfully provoked a modernistic starting point, but it did not offer any adequate or real alternative foundation for it. Feminist theory needs a new ground, since neither the insufficient empirical feminism nor perspective or postmodernist feminism have significantly improved the social status of women. The author also highlights that feminism relies today somewhat paradoxically on law and tries to demonstrate the nonsense of such a notion with examples from legal practice and with an explanation of how a struggle for formal equality of rights can even go so far as to consolidate gender discrimination. Relying on cultural feminism, the author considers that feminism, in its endeavours for justice and real equality of genders, should resort rather to the inspiration of positive values of mutual respect and connectedness. The paper concludes with speculation about an appropriate theoretical ground of feminism that would be able to justify its further promotion in the narrow field of criminology and broader field of social sciences. According to the author, the essential shortcoming of feminism is the absence of self-critique and the lack of acknowledgment of women as offenders and not just as victims of criminal offences.

Key words: feminism, criminology, law, social position of women, gender discrimination, women, offenders, victims

UDC: 141.72 : 343.9